

FLEXIBILISERING BIEDT GROTE KANSEN VOOR HET MBO

Flexibilisering in het mbo | Begin niet met de oplossing, maar met de waarom-vraag

In dit artikel staan we stil bij de oorsprong van flexibilisering, de ontwikkelingen die eraan ten grondslag liggen en de vraag die volgens ons aan iedere flexibiliseringsopgave vooraf zou moeten gaan: waarom en waartoe flexibiliseren we?

EVELIEN HULSCHER, ROMY SCHOUTEN & NINA VAN VELDHIJZEN

Dit is het eerste artikel uit een vierluik over flexibilisering in het mbo. *Van het waarom van flexibilisering tot ontwerp, implementatie en de praktijk: in deze reeks delen we onze inzichten voor het vormgeven van flexibel onderwijs.*

Flexibilisering staat hoog op de agenda van veel onderwijsinstellingen. Er wordt gewerkt aan modulaire curricula, flexibele leerroutes, maatwerk voor studenten en een groeiend aanbod voor Leven Lang Ontwikkelen (LLO) om

toekomstbestendig en wendbaar onderwijs te realiseren. Tegelijkertijd merken we in onze praktijk dat flexibilisering voor verschillende mensen en scholen iets anders betekent. Voor de één gaat het over modulair onderwijs, voor de ander

over gepersonaliseerd leren of het beter bedienen van doelgroepen. Juist daardoor dreigt flexibilisering soms een containerbegrip te worden. Dat roept een belangrijke vraag op: waarom flexibiliseren we eigenlijk?

Flexibel onderwijs is namelijk nooit een doel op zich. Het is een middel om een doel te bereiken. Scholen flexibiliseren omdat zij beter willen

FLEXIBEL ONDERWIJS IS NOOIT EEN DOEL OP ZICH

aansluiten bij verschillende student-behoefte, sneller willen inspelen op ontwikkelingen in het werkveld, een passend LLO-aanbod willen realiseren of omdat zij voorbereid willen zijn op organisatorische uitdagingen. Toch starten discussies over flexibilisering vaak bij oplossingen, zoals het ontwerpen van leereenheden of modules, leeruitkomsten en flexibele leerroutes. De belangrijkste vraag komt dan te laat aan bod: welk probleem proberen we eigenlijk op te lossen en wat willen we ermee bereiken? Pas als die bedoeling helder is, kun je bepalen welke vorm van flexibilisering daadwerkelijk waarde toevoegt.

FLEXIBILISERING IS GEEN NIEUW FENOMEEN

Flexibilisering is het resultaat van verschillende ontwikkelingen die al langere tijd zichtbaar zijn in het mbo. Scholen zoeken al jaren naar manieren om onderwijs beter af te stemmen op behoeften van studenten, het werkveld en de samenleving. De afgelopen jaren is die beweging in een stroomversnelling geraakt. Veranderingen op de arbeidsmarkt,

diversere studentpopulaties en maatschappelijke en demografische ontwikkelingen, zoals digitalisering en teruglopende studentaantallen, vragen om onderwijs dat sneller kan inspelen op veranderende behoeften. Daarnaast biedt wet- en regelgeving hiervoor steeds meer ruimte. Zo maakt de Wet verbetering aansluiting beroepsonderwijs-arbeidsmarkt (VABA) meer maatwerk en vernieuwende onderwijsvormen mogelijk, evenals het erkennen van eerder opgedane kennis en ervaring en ruimte voor verdieping en verbreding.

Flexibilisering is daarmee verschoven van een interessante innovatie naar een strategisch vraagstuk voor onderwijsinstellingen. De vraag is niet langer óf mbo-scholen met flexibilisering aan de slag gaan, maar vooral hóe zij dat doen op een manier die past bij hun studenten, organisatie, werkveld en regionale context.

FLEXIBILISERING ZIET ER OVERAL ANDERS UIT

Wanneer we een ronde maken langs verschillende mbo-instellingen in het land, zien we dat flexibilisering veel verschillende verschijningsvormen kent. Sommige scholen ontwikkelen een flexibel scholingsaanbod voor werkenden. Andere werken met modulaire curricula, waarin onderdelen los van elkaar gevolgd kunnen worden. Weer anderen experimenteren met gepersonaliseerde leerroutes, waarbij studenten verschillen in tempo, volgorde of begeleiding.

Wat daarbij opvalt, is dat scholen vaak dezelfde termen gebruiken, terwijl ze iets anders bedoelen. Begrippen als flexibel onderwijs, modulair onderwijs, gepersonaliseerd leren en maatwerk worden regelmatig door elkaar gebruikt. Dat is begrijpelijk, want ze hebben raakvlakken, maar betekenen niet hetzelfde. Wanneer betrokkenen binnen een

organisatie verschillende beelden hebben bij flexibilisering, ontstaat al snel spraakverwarring: men denkt aan dezelfde opgave te werken, terwijl in werkelijkheid verschillende doelen worden nagestreefd.

Dat zien we bijvoorbeeld terug bij modularisering. Sommige opleidingen 'knippen' hun curriculum op in leereenheden en noemen dat flexibel onderwijs. Hoewel modularisering zeker kan bijdragen aan flexibiliteit, leidt het daar niet automatisch toe. Wanneer studenten nog steeds hetzelfde programma in dezelfde volgorde doorlopen, is er vooral sprake van een andere curriculumstructuur, maar niet per definitie van meer flexibiliteit.

Andere opleidingen bieden wél meer keuzeruimte: studenten kunnen bijvoorbeeld leereenheden combineren of stapelen, op verschillende momenten instromen of versnellen of vertragen. Zo ontstaan verschillende leerroutes naar hetzelfde diploma of certificaat.

Deze voorbeelden laten zien waarom het belangrijk is eerst helder te krijgen wat je als opleiding of organisatie onder flexibilisering verstaat en welk vraagstuk je ermee wilt oplossen.

WAT VERSTAAN WIJ ONDER FLEXIBILISERING?

Voor ons is flexibel onderwijs een onderwijssysteem dat zich aanpast aan veranderende omstandigheden en verschillende mogelijkheden biedt in het wat, waar, wanneer, met wie en hoe van leren, resulterend in een erkend diploma, certificaat of andere waardevolle uitkomst (CINOP, 2019). Het gaat daarbij niet om onbeperkte keuzevrijheid of individueel maatwerk voor iedere lerende. Het gaat om het doelgericht creëren van flexibiliteit en keuzeruimte binnen bewuste kaders. »

FOTO: CINOP

De mate van flexibiliteit die wenselijk is, hangt af van de doelgroep, de context, de organisatie en het vraagstuk dat je als onderwijsinstelling wil oplossen.

Tegelijkertijd raakt flexibilisering veel meer dan alleen het curriculum. Het heeft gevolgen voor onderwijslogistiek, didactiek, begeleiding,

behoeften hebben aan structuur en voorspelbaarheid (Versteijlen et al., 2021). Juist in het mbo vraagt dat om zorgvuldige afwegingen. De vraag is daarom niet hoe flexibel onderwijs maximaal kan worden ingericht, maar waar flexibiliteit daadwerkelijk waarde toevoegt.

BEGIN BIJ DE AANLEIDING, NIET BIJ DE OPLOSSING

In veel flexibiliseringstrajecten zien we hetzelfde gebeuren. Een opleiding of organisatie wil aan de slag met flexibilisering en al snel gaat het over oplossingen: het ontwikkelen van leereenheden, leeruitkomsten, flexibele roosters en de docent als coach. Dat is begrijpelijk, want oplossingen zijn concreet en tastbaar. Wie echter te snel naar de inrichting van het onderwijs kijkt, loopt het risico veel tijd en energie te investeren in veranderingen die uiteindelijk onvoldoende bijdragen aan de oorspronkelijke ambitie. Wat ons tevens opvalt, is dat scholen vaak dezelfde oplossingen verkennen, terwijl hun aanleiding fundamenteel verschilt. En juist die aanleiding bepaalt welke vorm van flexibilisering kansrijk is.

De meest succesvolle trajecten beginnen daarom met de vraag:

‘Waarom willen we flexibiliseren?’ Achter die vraag kunnen verschillende opgaven schuilgaan. Hoewel flexibilisering voor verschillende aanleidingen een oplossing kan bieden, vraagt iedere aanleiding om andere keuzes. Het is daarom belangrijk eerst het vraagstuk scherp te krijgen en pas daarna naar oplossingen te kijken. De aanleidingen die we vaak tegenkomen, zijn:

1. Beter aansluiten bij studenten

Veel opleidingen zoeken manieren om beter rekening te houden met verschillen tussen studenten. Denk aan verschillen in voorkennis, leerstijl, ondersteuningsbehoefte, motivatie of persoonlijke omstandigheden. In dat geval ligt de focus vaak op flexibiliteit binnen bestaande opleidingen. Bijvoorbeeld door verschillende leerroutes te ontwerpen, meer maatwerk in begeleiding te bieden of versnellen en vertragen mogelijk maken. Daarnaast kan flexibiliteit binnen leereenheden of modules worden gecreëerd door studenten keuzevrijheid te bieden in bijvoorbeeld projecten of praktijkopdrachten. Dit kan het eigenaarschap, de motivatie en de betrokkenheid van studenten versterken (Davies et al., 2013; Van Eck et al., 2015).

FLEXIBILISERING KAN ONDERWIJS WENDBAARDER MAKEN

examinering, ICT en organisatie. Juist daarom vraagt flexibilisering om een integrale benadering waarin al deze perspectieven met elkaar verbonden worden. Flexibilisering is niet alleen een onderwijskundig concept, maar ook een veranderkundige en organisatorische opgave.

De uitdaging zit steeds in het vinden van een balans tussen maatwerk en uitvoerbaarheid. Meer flexibiliteit is namelijk niet automatisch beter. Waar flexibilisering positief kan bijdragen aan motivatie en betrokkenheid (Davies et al., 2013), blijkt ook dat mbo-studenten

2. Sneller inspelen op ontwikkelingen in het werkveld

Wanneer kennis en vaardigheden in een sector snel veranderen, zoeken opleidingen naar manieren om wendbaarder te worden en nauwer aan te sluiten bij werkgevers en de

SUCCESVOLLE FLEXIBILISERING OVERSTIJGT HET CURRICULUM

beroepspraktijk. Flexibilisering kan helpen om nieuwe inhoud sneller toe te voegen, regionale vraagstukken een plek te geven en onderwijs beter te laten aansluiten op ontwikkelingen in de arbeidsmarkt.

3. Leven Lang Ontwikkelen

Voor steeds meer scholen vormt LLO een belangrijke aanleiding. Werkenden en werkzoekenden zoeken kortere, gerichte scholing

die aansluit bij hun loopbaan en te combineren is met werk en privé. Dit vraagt vaak om andere vormen dan reguliere mbo-opleidingen, zoals kleinere leereenheden met leeruitkomsten, kortdurende praktijkgerichte trajecten en flexibelere instroommomenten.

4. Strategische of organisatorische ambities

Soms ligt de aanleiding binnen de instelling, bijvoorbeeld bij personeelstekorten, regionale samenwerking of de wens opleidingen toekomstbestendiger te organiseren. Flexibilisering kan dan helpen om onderwijs slimmer en wendbaarder te organiseren, bijvoorbeeld door leereenheden of expertise over opleidingen en locaties heen te delen. Daarbij is het belangrijk dat organisatorische wendbaarheid geen doel op zich wordt, maar bijdraagt aan kwalitatief goed en toegankelijk onderwijs.

DRIE WAAROM-VRAGEN VOOR JOUW OPLEIDING

Overweeg je als opleiding of instelling stappen te zetten richting flexibilisering? Dan helpen deze drie vragen om het gesprek hierover op gang te brengen:

Welk vraagstuk proberen we op te lossen?

Wat maakt dat flexibilisering voor ons relevant is? Op welk probleem is flexibilisering voor ons een antwoord? En wat moet er dan concreet veranderen?

Voor wie ontwerpen we deze flexibiliteit?

De behoeften van een voltijdstudent, een zij-instromer en een werkende professional verschillen sterk. Voor welke doelgroep willen we daadwerkelijk waarde toevoegen?

Waarom zien we straks dat flexibilisering succesvol is?

Welke effecten hopen we te bereiken? Denk aan hogere studenttevredenheid, betere aansluiting op de arbeidsmarkt, meer maatwerk of een aantrekkelijker aanbod voor werkenden, werkzoekenden of werkgevers.

VAN WAAROM NAAR HOE

Flexibilisering biedt grote kansen voor het mbo. Deze kansen worden pas zichtbaar wanneer scholen helder hebben welk doel zij ermee nastreven. Scholen die succesvol flexibiliseren beginnen niet bij de oplossing, maar bij het waarom en maken vervolgens ontwerpkeuzes die daarbij passen. *Daarmee vormt een gedeeld antwoord op de waarom-vraag de basis voor een succesvolle flexibiliseringsopgave.* ■

EVELIEN HULSCHER, ROMY SCHOUTEN & NINA VAN VELDHUIZEN (ALLEN SENIOR ADVISEURS BIJ CINOP) ADVISEREN ONDERWIJSINSTELLINGEN BIJ HET ONTWERPEN EN IMPLEMENTEREN VAN FLEXIBEL ONDERWIJS. BEKIJK DE WEBSITE EN NEEM GERUST CONTACT OP.

Verwijzingen

- > CINOP. (2019). [Flexibel onderwijs: wat is het en wat niet?](#)
- > Davies, D., Jindal-Snape, D., Collier, C., Digby, R., Hay, P., & Howe, A. (2013). [Creative learning environments in education—A systematic literature review](#). Thinking Skills and Creativity, 8, 80-91.
- > Versteijlen, M., Summa College, Bakx, A., & Ros, A. (2021). [Creëren van een motiverende leeromgeving](#).
- > Van Eck, E., Heemskerk, I., & Pater, C. (2015). [Effecten van flexibilisering en gepersonaliseerd leren](#). [pdf]

